

๔๕๒๐๑๒๐๓ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ : แอ่งสกลนคร / พัฒนาการของเมือง

ปฏิภูมิ ชมภูษ : พัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนคร ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๑ ถึง ๒๔๓๖ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : อ. พัฒนพงศ์ ประคัลภ์พงศ์. ๒๕๔ หน้า

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนคร ระหว่าง พ.ศ.๒๓๗๑ ถึง พ.ศ.๒๔๓๖ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เมืองหนองคายมีสถานภาพเป็นศูนย์กลางของกลุ่มเมืองในบริเวณนี้แทนเมืองเวียงจันทน์

ผลการศึกษาพบว่าเมืองในแอ่งสกลนครได้ก่อตัวขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากการอพยพของผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำให้แอ่งสกลนครมีความสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและส่งผลให้เกิดชุมชนใหม่ขึ้นในพื้นที่ ชุมชนเหล่านี้ต่อมาได้รับการรับรองสถานภาพความเป็นเมืองจากราชสำนักสยาม ซึ่งพยายามขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาในแอ่งสกลนครมากขึ้นภายหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ ทำให้เมืองในเวลานี้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเมือง มีเมืองใหญ่หรือเมืองเก่าเป็นเมืองศูนย์กลางและเมืองที่เกิดใหม่เป็นเมืองบริวาร ได้แก่ กลุ่มเมืองนครพนม กลุ่มเมืองสกลนคร กลุ่มเมืองมุกดาหาร และกลุ่มเมืองหนองหาน โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเมืองหนองคายซึ่งเป็นตัวแทนของราชสำนักสยามในพื้นที่นี้ การรวมกลุ่มของเมืองมีวัฒนธรรมความเชื่อแบบล้านช้างเป็นสิ่งเชื่อมโยง โดยเฉพาะตำนานอุรังคธาตุหรือพื้นพระธาตุพนม

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง ความสัมพันธ์กับราชสำนักสยามผ่านระบบส่วย และสถานการณ์จากภายนอกในเขตอาณานิคมฝรั่งเศส ส่งผลให้เมืองในแอ่งสกลนครพัฒนาเติบโตและมีความสำคัญมากขึ้นในด้านการเมือง ยุทธศาสตร์ และเศรษฐกิจ ทำให้ราชสำนักสยามเข้ามาปรับปรุงแก้ไขการปกครองให้มีประสิทธิภาพด้วยระบบมณฑลเทศาภิบาล

ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา ๒๕๔๙

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

45201203 : MAJOR : HISTORY OF SOUTHEAST ASIA

KEY WORD : SAKON-NAKHON BASIN / DEVELOPMENT OF “MUANGS”

PHOORIPHOOM CHOMPHOONUCH : THE DEVELOPMENT OF “MUANGS” IN THE SAKON NAKHON BASIN BETWEEN A.D. 1828 AND 1893. THESIS ADVISOR : PATANAPONG PRAKALPONG. 254 pp.

The purpose of this thesis is to study the historical development of settlements and towns in the Sakon Nakhon basin between 1828 and 1893 during the period in which Nong Khai emerged, in place of Vientiane, as the centre of the region.

The result of this study shows that the Sakon Nakhon basin was passing through the stage of revitalization as people of different ethnic backgrounds began to migrate from the left bank of the Mekhong to settle in towns on the right bank. Many town expanded in size and population whereas new settlements began to rise. The status of these townships and settlements was duly recognised by the Siamese court which had extended its political sway over the area following the so-called “Chao Anuwong Rebellion” in 1824. These towns clustered in the same pattern. Each cluster had a centre around which other towns revolved. These chief towns were Nakhon Phanom, Sakon Nakhon, Mukdahan, and Nong Han. They all had satellite towns, but were under the control of the governor of Nong Khai, who exercised administrative power on behalf of the court. These clusters of towns were bound together by common Lan Chang-influenced traditions and, notably the folk belief concerning the Buddhist Reliquary at Nakhon Phanom.

Many factors, internal as well as external, contributed to the socio-political changes in the Sakon Nakhon basin. The economic development of the area was shaped by the internal tributary system the principal towns had with Bangkok, whereas, externally, the threat of French Imperialism had turned the Sakon Nakhon basin into area of strategic, politico-economic importance. These factors compelled the Siamese court to introduce the subsequent administrative reform and began the process of integration and centralization.

Department of History Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2006

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดเริ่มต้นจากการได้ฟังมามาก ขอระลึกถึงบุญคุณของคุณยายทวดนิน รัชชาพล (ไชยราช) คุณย่าด้วง ชมภูงูช (ปริพล) คุณตาไทย เทพนานนท์ บรรพบุรุษผู้ล่วงลับที่ได้ปลูกฝัง สำนึกต่ออดีตและความภูมิใจในวันวานด้วยการเล่าขาน “พื้น” อันหาค่ามิได้ กราบเท้าขอบพระคุณ คุณยายเหลือเถิง เทพนานนท์ ผู้ที่สานต่อความหลงใหลในประวัติศาสตร์ล้านช้างให้แก่หลาน

กราบเท้าคุณพ่อ ร.อ.เกษม ชมภูงูช และคุณแม่ไสว ชมภูงูช บุคคลที่ไม่อาจสรรหาคำ สรรเสริญบทุกใด ๆ ในภาษามนุษย์มาบรรยายได้อย่างเพียงพอ เป็นผู้ “ให้” โดยไม่ต้องร้องขอ ลูกขออุทิศ ความดีงามทั้งหมดที่มีแต่บุพการีทั้งสองท่าน เป็นบุญล้นหัวที่ลูกได้มีความอดทน ไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรค ยึดมั่นในแนวทางและเป้าหมาย ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ได้รับมาเพียงเศษเสี้ยวจากทั้งหมดที่พ่อแม่ เป็นโชค วาสนาที่แม่ได้ถ่ายทอดสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ให้แก่ลูก

กราบขอบพระคุณและแสดงศรัทธาต่อ อาจารย์พัฒนาพงศ์ ประคัลภ์พงศ์ ผู้ที่มีความกรุณา ต่อศิษย์อย่างมาก อาจารย์ได้ชี้แนะทางแห่งปัญญาแสดงเป็นตัวอย่างในทางปฏิบัติ จนศิษย์ไม่เคยเขินที่ จะแสดงสักการะยิ่งกว่าศาสดาองค์ใด อาจารย์ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร ผู้ที่ถ่ายทอดวิธีการทาง ประวัติศาสตร์อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย อาจารย์ทำให้เชื่อมั่นว่าจะสามารถเข้าถึง “ความจริง” ให้ใกล้อย่าง ที่สุดได้ และเล็กเป็นขวัญอ่อนทางวิชาการ รองศาสตราจารย์พรเพ็ญ อันตระกูล ผู้ที่ทำให้ทราบว่า ความคิดแม้จะเป็นนามธรรมแต่สามารถสร้างสรรค์สรรพสิ่งได้ อาจารย์แสดงให้เห็นความมั่งคั่ง ท่วมกลางระเบียบวิธีที่เที่ยงตรงของประวัติศาสตร์ และเป็นครูผู้ที่ไม่เคยเกลียดลูกศิษย์ได้จริงๆ สักที

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ที่กรุณาสละเวลาเป็น กรรมาการตรวจสอบและให้คำแนะนำอันมีค่าซึ่งช่วยเติมเต็มงานนี้ให้แยกบดยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากรทุกท่าน ที่กรุณาแนะนำพรำสอน อบรมบ่มนิสัยแก่ศิษย์ตลอดมา รองศาสตราจารย์อนันต์ชัย เลานะพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูลีพร วิรุณหะ อาจารย์ ดร.สุวัฒน์ ทา สุคนธ์ และรองศาสตราจารย์ยงยุทธ ชูแว่น เป็นอาทิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ถาวรวัฒน์สกุล ผู้ล่วงลับ ที่ได้วางพื้นฐานและชำระความคิดของผู้เขียนให้เป็นระเบียบ ขอแสดงความ ระลึกถึงและเสียดายอย่างที่สุด

ขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทุกองค์กร ที่กรุณาส่งเสริมให้บรรลุสู่ผลสำเร็จได้ในบั้นปลาย ขอบคุณพี่น้องและผองเพื่อนทั้งมวล ที่ทำให้ผู้เขียนพบว่าตนเองได้ลอยคอกอยู่ท่ามกลาง กระแสธารแห่งน้ำใจ และขอบใจเจ้าดอกไม้สหายร่วมรุ่นที่คอยแผ่ความชื่นบานบนลานใจ ฝากอภิวินว ไม้ให้เงียบ

ความผิดพลาดที่บังเกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์นี้ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งหลาย.